

MANİSA İLİ YUNUSEMRE İLÇESİ MALTA MAHALLESİNDE YAŞAYAN MAKEDON GÖÇMELERİNİN EVLENME ÂDETLERİ VE MÜZİK PRATİKLERİ

MARRIAGE CUSTOMS AND MUSIC PRACTICES OF MACEDONIAN IMMIGRANTS LIVING IN THE MALTA NEIGHBORHOOD OF YUNUSEMRE DISTRICT IN MANİSA CITY

Dr. Öğretim Üyesi Hülya UZUN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Geleneksel Türk Müziği Bölümü huzun@adu.edu.tr

Aydın / Türkiye

ORCID: 0000-0002-5613-1734

Efe ÇIRAKLAR¹

Bahçeşehir Okulları, Müzik Öğretmeni, denizcuefe@hotmail.com

Manisa / Türkiye

ORCID: 0000-0003-2330-8983

ÖZET

Geleneksel topluluklarda sözlü ananelerin kültürün devamını sağlayan ve toplum bilimlerin birçok alanına günümüze kadar ulaşmasını sağlayan temel faktörlerden biri olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Bu doğrultuda yapılan araştırmanın konusu; Manisa ili Yunusemre ilçesi Malta mahallesine yerleşen Makedon göçmenlerinin düğün âdetleri ve müzik pratiklerinin Halk Bilimi bakış açısıyla tasvir edilerek neticelendirilmesi ve neticelerin çözümlenmesidir. Bahşioğlu (2000)'na göre Türk kültüründe aile, toplumu oluşturan en temel unsur ve en küçük birimdir. Bu nedenle ailenin kurulma evresi çok önemlidir. İnsanın varoluşunda doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş dönemi vardır ve bu üç dönemin her biri farklı âdetleri içinde barındırır. Bahşioğlu'na göre Türk kültüründe aile, toplumu oluşturan en temel unsur ve en küçük birimdir. Bu nedenle ailenin kurulma evresi çok önemlidir. İnsanın varoluşunda doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş dönemi vardır ve bu üç dönemin her biri farklı âdetleri içinde barındırır. Geçmişimize olan hasletlerimizi, kendine haslığı ifade eden geleneksel otantisite kavramı doğrultusunda betimlenecek olan araştırma konusunun içeriği ile ilgili sistematik bir çalışmanın gerçekleştirilmesi, temel anlamıyla bir noksanlık olarak görülmüştür. Bu problemin çözüme ulaşması için amaçlanan model, tarama modeli olup alan araştırması yönteminde düzenlenmiştir.

¹ Bu çalışma 2.yazarın 1.yazar danışmanlığında yürütülen aynı isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Bu doğrultuda konuyla alakalı yapılan literatür taraması sonrasında, Malta mahallesinde kaynak kişiler ile yapılan yapılandırılmamış görüşme ve katılımlı gözlem ile görsel-duyusal olarak kayıt altına alınmış ve belgelendirilmiştir. Ulaşılan bilgilerin neticesinde betimlemeler yapılmış, yerleşik adetlerin uygulanması ve farklılaşması-evrilmesi doğrultusunda bir sonuca ulaşılmıştır. Bu araştırmada ilişki arayıcı bir bakış açısıyla ulaşılan esas sonuçlar ise; Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmenlerinin evlenme âdetlerinin modernleşme ve güncel yaşamın beklentileri doğrultusunda değişime uğramış olması, kayıtlarda yer almayan yöreye ait 10 adet eserin nota metinlerine aktarılarak sabitlenmiş olmasıdır. Araştırma, yöreye ait ilk sistematik çalışma olması ve alana yapacağı katkılar nedeniyle önemli görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Malta Mahallesi, Makedon Göçmeni, Âdet, Evlenme, Müzik Pratikleri.

ABSTRACT

It is an undeniable fact that oral traditions in traditional societies are one of the main factors that ensure the continuation of culture and that many areas of social sciences have survived to the present day. With this regard, the subject of this study is to determine marriage customs and music practices of Macedonian immigrants living in the Malta neighbourhood of Yunusemre district in Manisa city by describing them from the perspective of Folklore and making the analysis of the results. According to Bahşioğlu, In Turkish culture, the family is the most basic element and the smallest unit that makes up the society. Therefore, the establishment phase of the family is very important. There are three important transitional periods in human existence: birth, marriage and death, and each of these three periods contains different customs. The lack of a systematic study on the content of the research subject, which will be described in line with the traditional concept of authenticity, which expresses our characteristics of our past and uniqueness, can be assumed as a deficiency in the literature. The model aimed to solve this problem is the survey model and is designed in the field research method. In this direction, after the literature review on the subject, the unstructured interview and participatory observation made with the participants in the Malta neighborhood was recorded and documented as visual-sensory. As a result of the information obtained, descriptions were made and results were expalined in line with the implementation and evolution of established customs. The main results reached in this research are; the fact that the marriage customs of Macedonian immigrants living in the Malta neighborhood have changed in line with the expectations of modernization and current life, and that 10 musical works belonging to the region, which are not included in the records, have been transferred to the musical notes. The study is considered important because it is the first systematic study of the region with its contributions to the literature.

Keywords: Malta Neighborhood, Macedonian Immigrant, Customs, Marriage, Musical Practices.

1. GİRİŞ

Bir toplumun kültürel belleğinin oluşmasında önemli rol oynayan unsurlardan biri sözlü kültür ürünleridir. Sözlü kültür ürünleri, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan halkın kendine özgü bir hayat tarzı, örf ve âdetleri, gelenekleri, yaşam tarzı, dini değerleri vb. o halkın kültürel kimliğini oluşturur. Sözlü kültür ürünlerinin yaratıldığı, yaşandığı ve yaşatıldığı, insan hayatında önemli rol oynayan bu dönemlere Pertev Nail Boratav geçiş dönemleri adını vermiştir ki bu dönemler doğum, evlenme ve ölümdür. Geleneğin temsili bağlamında düşünüldüğünde, sözlü gelenekler kültürlerin birer aktarıcısı rolünü oynamakta ve toplum bilimlerinin de araştırma alanları kapsamına girmektedirler.

Manisa ili, 1950’li yıllardaki mübadeleden sonra Makedonya’dan göç almıştır. Makedon göçmenleri Manisa ve çevresine yerleşerek evlenme âdetleri ve müzik pratiklerini terk etmeyerek bu yörede yaşatmaya devam etmişlerdir. Özellikle evlenme öncesi ve sonrası yaptıkları geleneksel uygulamalarla kültürel kimliklerini ifade etmektedirler.

Bu bağlamda araştırmanın konusu; Manisa’da Yaşayan Makedon Göçmenlerinin Evlenme Âdetleri ve Müzik Pratiklerinin Halkbiliminin yöntemlerine göre derlenmesi, betimlenmesi ve sonuçların yorumlanmasıdır.

Araştırmanın Problemi: Manisa’da yaşayan Makedon göçmenlerinin, geçmişten günümüze aktardıkları ve sürdürmeye çalıştıkları evlenme âdetleri ve müzik pratikleri hakkında, günümüze kadar sistematik bir çalışmanın yapılmamış olması, bu önemli kültürel uygulamaların giderek değişmeye ve unutulmaya başlaması araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmanın amacı, Manisa Makedon Göçmenlerinin düğün âdetleri ve müzik pratiklerinin araştırması yönüne değil, bu âdetlerin icra ve yaratım ortamında tespit edip, kayıt altına alarak bu alanda yeni bir yaklaşım elde ederek, evrensel kültüre aktarmak suretiyle dünya kültürüne katkı sağlamaktır.

Araştırmanın Önemi: Manisa’da yaşayan Makedon göçmenlerinin evlenme âdetlerine ait uygulamaların sistematik bir şekilde metne aktararak ilk kez kalıcı bir envanter oluşturacağı düşünüldüğünde bu tez çalışması önemli görülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırma Manisa ili Yunusemre ilçesi Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmenlerinin evlenme âdetlerine ait uygulamaların ve müzik pratiklerinin geçmişten günümüze görsel-işitsel olarak tespit edilip yorumlanmasıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Modeli: Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama, önceki dönemde ya da mevcut olan bir durumu olduğu gibi saptamayı amaçlayan araştırma modelidir. Araştırmanın konusu olan olay, kişi veya nesne, kendi şartları açısından ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır ve değiştirmek veya etkilemek gibi bir çaba gösterilmez. Bilinmesi gereken şeyler vardır ve onlar oradadır. Mühim olan, onu yeterli bir şekilde “gözlemleyip” yazıya aktarabilmektir. Tarama modellerinde gaye genel olarak, soru tümceleri ile belirtilir. Bu tümceler; “Ne idi? Nedir? Ne ile ilgilidir? Ve Nelerden oluşmaktadır?” şeklindeki suallerdir (Karasar, 2016: 109).

Araştırmanın Yöntemi: Araştırmada alan araştırması (fieldresearch, work, trip) sonucunda elde edilen bulgular, betimleme yöntemi kullanılarak sonuçlandırılmış ve yorumlanmıştır. Alan araştırmasında gözlem ve görüşme teknik ve yöntemi kullanılmış, görüşmelerde de yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme teknikleri ile sorular hazırlanmıştır.

2. KAVRAMSAL KURAMSAL ÇERÇEVE

Göç Olgusu ve Göç Olgusuna İlişkin Tanımlar: Sosyolojik bir olgu olan göç, çok eskiden beri yapılan ve bundan sonra da yapılmaya devam edecek olan yer değiştirme eylemidir. Devletlerin kendi yurtlarında veya diğer devletlerarasında meydana gelen bir realite olarak göç olayı, ülkelerin kendi içinde ve diğer ülkelerle siyasi ilişkilerini etkileyen bir faktör olmuştur. Buna göre göç, “iktisadi, ekolojik, siyasi, düşünsel veya kişisel sebeplerle, yaşadıkları topraklardan başka topraklara yapılan kısa, orta veya uzun süreli mesken tutma amacı taşıyan jeopolitik, sosyolojik ve kültürel yurt edinme eylemi olarak ifade edilebilir (Cevizci, 2007). Türk dil kurumu sözlüğüne [TDK], (2021) göre göç; fert ya da bir arada yaşayan insanların toplu bir şekilde yaşadığı topraklardan başka topraklara toplumsal, ekonomik veya siyasi sebeplerle yer değiştirmesidir şeklinde açıklanmaktadır.

Göç kavramı, insanların hayatlarını sürdürdükleri yerlerden, elinde bulundurdıkları ekonomik imkânlardan, medeniyetlerinden ve sosyal yaşamın birçok unsurlarından uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni alanlara yerleşmesi, yerleştikleri bu alanlarda yeni bir hayat kurması şeklinde açıklamaktadır (Cevizci, 2007). Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015’e göre ilk başlarda savaş, kıtlık, hastalık ve açlıklar gibi durumlar bireylerin ve toplumların göç etme sebepleri olurken, günümüzde ise bu sebepler yerini eğitim, ekonomik, siyasi ve kültürel gibi durumlara bırakmıştır. Bireylerin yaşamında dikkate değer bir yere sahip olan göç hareketini etkileyen kuşkusuz pek çok değişken vardır. Bu doğrultuda göç kavramı farklı tür ve kompleks bir yapıya sahiptir. Her şeyden önce, bireyleri yer değiştirmeye iten birçok neden vardır.

İradeye bağılı meydana gelen göçler “gönüllü göç hareketi” ve “zorunlu göç hareketi” şeklinde sınıflandırmak mümkün olduğu gibi (Fichter, 1996:142), iç göç, dış göç, gönüllü ya da zorunlu göç, süreli veya kalıcı göç gibi çeşitli biçimlerde sınıflandırabiliriz (Kurt, 2006; 149). Sonuç olarak göç, insanlar tarafından kasıtlı olarak “serbest şekilde” gerçekleşen bir hareket olabileceği gibi, insanların arzusu dışında farklı güçlerin etkisiyle “zorla” da gerçekleşebilir (Akkayan, 1979: 22).

Göç Türleri: Yapılan çeşitli araştırmalarda göç türleri farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Fichter, göçü genel olarak zorunlu ve gönüllü göçler olarak ikiye ayırmış; Peterson ise ‘kontrollü göç, ilkel göç, serbest göç’ yanında bir de ‘zorunlu göç’ ve ‘zorlama ile göç’ ayırmasına gitmiştir. Bireylerin kendi özgür istemleri dışında yapılan göçü ‘güdümlü göç’ olarak adlandıranlar da vardır (Aktaran Kurt 2006; 150). Bu yapılan türlerin dışında ulusal ve uluslararası göçler ile beyin göçü, iş gücü göçü, mülteci göçü, kitlesel-toplu göç, düzenli ve düzensiz göç ve serbest göç gibi göç türleri bulunmaktadır.

Bu bağlamda 1952-1967 yılları arasında Manisa İli Malta Mahallesi’ne yapılan göçlerin, yörede yapılan literatür inceleme ve kaynak kişi görüşmeleri sonucunda, serbest göç kapsamında olduğu tespit edilmiştir.

Norm Kavramı: Önceden toplumları bir arada tutan, kişileri birbirine kenetleyen yazılı olmayan, sözlü kuralları vardı. Bir toplumun veya grubun belli bir bağlamda, önceden belirlenen, nasıl davranması gerektiğini anlatan, yazılı olmayan kuralları bütününe norm denir. Yazılı olmayan bu kuralları bütünü, toplumun veya grubun kabul ettiği inançtan gelir.

Duvarger (2011: 77) “norm” kavramının birden çok anlama gelebildiğini belirterek, hem büyük bir çoğunluğun bilfiil uyduğu bir davranış kuralını, hem de kültürel modele göre uyulması gereken ama her zaman uyulmayan bir davranış kuralını ifade etmek için kullanılır” ifadesini kullanmıştır. Çıvgın ve Yardımcı (2007), norm kavramını: “*Bir çevrede ya da çevre içerisindeki kişilerce kabul görmüş hâl, hareket kurallarına norm denir*” (2007: 11) şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan yola çıkılarak norm kavramı, “toplum bireylerinin hal ve hareketlerini etkileyen kaideler” şeklinde tarif edilir. Normlar, kişiler için klasik tavır ve davranış biçimleri oluşturur, diğer bir deyişle, insan yaşantısını disiplin eder. Gerçek yaşamda bireylerin ve toplulukların hal ve davranışları, yaşanan çevre tarafından belirli kuralları bütünü ve isteklere göre belirlenmektedir.

Örnek (2000:121) çalışmasında normların dini inançla bağlantısına dikkat çeker ve normu, “*Dini yaşamın ağırlıklı olduğu toplumlarda kişi bazı kaideleri yerine getirmekte kendini mesul görür. Dini vecibelerin yerine getirilmesi gerektiği durumlarda kişi bu vecibeleri yerine getirmezse günah işlediğini sanır ve endişeye kapılır. Yaradan’ın emir ve yasaklarına uymayan kişi, bunun cezai durumunu düşünüp bundan arınmak ister. Çünkü dini yaşamın ağırlıklı olduğu toplum, bireyi etki altında bırakır. Dinin inanışa göre yerine getirilen şeyler ise sevaptır. Dini inançlara göre emir ve yasaklara uyup uymamak bazı yaptırımları gerektirir.*” şeklinde izah eder.

Normlar, toplumda, insanların yaşadığı dönemde yürürlükte olan âdet-görenek, hukuk ve genel davranış tarzlarında somut olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle normlar, “Toplumsal normlar” ve “Sosyal normlar” olmak üzere iki şekilde incelenir.

Toplumsal norm, toplumun geneli tarafından kabul görmüş; hangi eylemlerin doğru-yanlış, iyi-kötü olduğunu belirleyen toplumsal kuralları olarak tanımlanabilir.

Sosyal normlar ise toplum içinde bireylerin olaylar, durumlar karşısında nasıl hareket edeceğini, davranacağını belirler. İnsan ilişkilerini düzenleyen sosyal normları moda, teamül, görenek, âdet, gelenek, örf ve töre şeklinde sıralamak mümkündür. Folklorun temelini oluşturan bu kavramları net çizgilerle birbirinden ayırmak hayli güçtür. Bunun yanında gündelik yaşamda da bu unsurları birbirinin yerine telaffuz edilmektedir. Bununla birlikte gerek özellikleri gerekse fonksiyonları bakımından sosyal normları belirli noktalarda birbirinden ayırarak açıklamak mümkündür (Eroğlu, 2015).

Modern ve Modernleşme Kavramları: Modern kavramı genellikle bir şeyin “yeni” ve “güncel” olduğunu belirtmek için kullanılır. Sosyal bilimlerde içinde önemli bir yer yere sahip olan modernlik, modern, modernleşme, post modern gibi kavramlar birlikte değerlendirilse de aslında birbirlerinden farklı anlamlara sahiptir. Modern kelimesi Latince bir sözcüktür ve kelimenin kökeninde ‘modo’ ve ‘hodie’ sözcükleri bulunmaktadır. ‘Modo’ Latince ‘son zamanlar’, ‘tam şimdi’, bugün ki anlamıyla ‘moda’; ‘hodie’ ise ‘bugün’ anlamına gelmektedir (Bağcıoğlu 2004: 5). Kelime ilk olarak Latince ‘modernus’ biçimiyle 5. yüzyılda, Hıristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemi, Roma ve Pagan geçmişinden ayırmak amacıyla kullanılmıştır (Tazegül 2005: 17; Ateş 2004: 64). Latince modadan türetilmiş olan Modernus kavramı, ‘hemen’ ‘şimdi’ anlamlarına gelmektedir (Kızılcı, 1994: 87).

Günümüzde modern kelimesinin Türkçe karşılığı her ne kadar “çağdaş” olarak ifade edilse de “çağdaş” kelimesinin Türkçe karşılığına bakıldığında “aynı çağda yaşayan, çağcıl; bulunan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan, çağcıl, modern” (Türkçe Sözlük, 2005: 381) olarak tanımlanır. Aslında bu iki kelime arasında bir tezatlık vardır, yani çağdaş ile modern kelimeleri aynı anlamları ifade ediyor gibi görünse de aslında aynı değildir. Çünkü çağdaş olmak modern olmak anlamında değildir. Toplum veya kişiler aynı yüzyılda yaşasalar bile düşünce yapısı, bakış açısı bakımından içinde bulunduğu yüzyıla ayak uyduramayabilir. Bu sebeple çağdaş olmanın, modern olmak ile anlamdaşlığı yoktur. Bu durumda, modern kelimesini çağdaş olarak yorumlamak ve özünü bu yola göre belirlemek mümkün görünmemektedir.

Buradan yola çıkarak modernleşmenin, çağdaşlaşmayı beraberinde getirmediği anlaşılmaktadır. Zira uygulanmakta olan kanunları zorla talep ederek bireyleri modern hale getirmeye çalışmak düşünülemez. Kısacası fesi çıkarıp şapka takan kişinin bakış açısında ve hayat perspektifinde bir farklılık olmadıkça, yani kafasındaki düşünce yapısında değişiklik olmadığı sürece, o kişi modern görünse de çağdaş olamaz (Uzun, 2012: 68).

Modern olmak demek zamanla değişen bir kavramdır. Rönesans döneminde modern olmak için klasik Yunan ve Roma uygarlıklarına dayalı bir yaşam tarzı geliştirmek gerekirken, Aydınlanma döneminde rasyonalizm, bilime dayalı bilgi ve “ilerleme” arayışı modernitenin ayırt edici özelliğidir. Teknoloji, kapitalist bir ekonomi ve demokratik bir siyasi sistem, modernitenin özellikleri olarak kabul edilir. O halde modernleşme, daha az gelişmiş ülkelerin batılı, sanayileşmiş toplumların özelliklerini kazandığı bir kültürel ve sosyo-ekonomik değişim sürecidir. Bu tanımın öncelikle Avrupa kökenli kültürler tarafından kullanıldığına dikkat edilmelidir. Modernleşme, diğer toplumların daha çok “biz” gibi olması gerektiğini ima eder; aksi takdirde, o toplum daha aşağıdır. Bu, Avrupa sömürgeciliğinin mirasıdır (Arat, 1988: 22).

Modernleşme, dilbilgisi kurallarına göre bakılırsa bir fiildir ve süreci ifade eder. Değişim kavramı bunların başında gelir ve yerine kullanılan birkaç kavram daha vardır, gelişme, evrim, ilerleme, yenilenme gibi. Bu kavramlar aslında aynı anlamı taşıyor gibi görünse de aralarında bazı farklar vardır. Aslında modernleşme bir “değişim”dir. Değişim ise; en basit tanımıyla zaman içinde farklılaşmadır (Erol, 2009: 131). Modernleşme tanımını yaparken, birbirinden farklı değer üretme ya da yükleme olanağı verdiği için, analize elverişli olan en iyi terimin “değişme” olduğunu söylemek mümkündür (Uzun, 2012: 69).

Modernleşmeyi “gelişim” kavramıyla açıklayan Okumuş (2007) ise bu konuda şunları söylemektedir (Okumuş, 2007: 5). Modernleşme, batılı sosyal bilimciler tarafından, “gelişmekte olan” toplumların, batı toplumlarına benzer aşama ve süreçlerden geçecekleri anlayışından hareketle oluşturulmuş bir kavramdır. Buradan da anlaşılabileceği üzere modernleşme gelişimle ve gelişmiş Batı toplumlarının modernliği ile iç içe bir süreçtir.

Otantisite Kavramı: Makedon göçmenlerin evlenme âdetlerindeki devam eden uygulamaların ve değişimlerin incelenmesinde kullanılan en önemli kavramlardan birisi otantisitedir. Çünkü otantisite, hem geçmişle, hem de geçmişin bugünde görünümü ve yeniden yorumlanmasıyla ilişkili bir kavramdır. Otantisite veya otantiklik kelimesi Türkçede genellikle “özgünlük”, “sahihlik” veya “sahicilik” anlamına gelmektedir. Modernliğin insanları sürüklediği sürgün veya diaspora algılarının hepsi modernlikle birlikte gündeme gelen daha üst bir söylemin köşe taşlarını oluştururlar ki, bu söylem de sâhilik veya sahihlik (authenticity) söylemidir. Erol, otantisite terimine yakınlık gösteren terimleri şöyle sıralar; ‘gerçek’ (real), ‘hakiki’ (genuine), ‘öz’ (essential), ‘dürüst’ (honest), ‘samimi’ (sincere) (Erol, 2009: 204). Erol (2009: 204)’un açıklamalarında belirttiği üzere âdetten gelen birinin söylemlerinde otantikliğe sürekli vurgu olduğu görülmektedir. Toplamlar, zaman içinde değişmeler yaşasa da bu değişimleri günümüze uydurma çabasına girerek otantikliğin bozulmasını en aza indirmeye çalışmaktadır. Otantisite geleneksel tanımlamasıyla genel olarak geçmişle ilişkilidir ve geçmişte bir şeyin aslına uygunluğuna ilişkin bir iddiadır.

Otantisitenin kavram olarak kullanımında öncü olan Ayhan Erol, âdette yapılan bir pratiği devam ettirerek koruma altına alındığında varsayılan zaman derinliğine işaret eder. Bu kavramın kökenine bakıldığında tek bir anlayış ile açıklanamayacağına vurgu yaparak, “Bu yüzden, otantisiteyi verili ya da değişmeyen bir şey olarak değil, bağıntısal ve rastlantısal nitelikleriyle bir süreç olarak kavramlaştırmalıyız” (2009: 143) diyerek, pratiğin zaman içindeki durumunu inceler. Bu nedenle Erol, pratiğin zaman içindeki uygulanabilirliğini ve değişimini göz önüne alarak da “geleneksel otantisite”, “modern otantisite” ve “postmodernotantisite” kavramlarını ortaya koymuştur (2009: 144). Bu çalışmada sadece âdetsel ve modern otantisite kavramları kullanılacaktır.

Kültür: Kültür, birçok araştırmacının üzerinde sayısız tanımlama yaptığı kavramlardan biridir. Kısaca kendisini var eden değişkenlerin (kurumların) genellenmiş soyut terimi olarak ifade edilen kültür, sosyolojinin ve özellikle sosyal antropoloji disiplinlerinin önemli bir alanını kaplar. Marshall (2005) kültürü, insan toplumunun sembolik ve öğrenilmiş yönlerini anlatan genel bir terim olarak ifade eder. Bu durum kültürün farklı açılardan tanımlarının yapılabileceğini göstermektedir. Kültür kelimesi Fransızcadan dilimize girmiş ve Fransızcada “insanı insan yapan bilgilerin bütünü” anlamına gelmektedir (Fırat, 2020: 5). Güvenç (2003), insan yaşamının “idealleri, değerleri, davranışları, insanın çevreye uyumu, oluşumu, kökeni ile fikir, sembol açılarından da birçok tanım” yapıldığını belirterek, şöyle devam ediyor (Aktaran Günay, 2011: 98); “Sosyal/Kültürel Antropolojinin konusu, tek kelimeyle kültür’dür. Ancak kültürü, değil bir kelime, başlı başına bir denemeyle bile anlatmak, tanımlamak kolay bir iş değildir.”

Gans (2014), günümüzde kültürel antropoloji ve sosyolojide kullanılan ve günlük yaşamda hemen her şeyi içeren kültür tanımından ziyade daha dar kapsamda bir kültür tanımını şu şekilde yapmıştır; “İster eğitim amacıyla ister estetik amaçla ister manevi nedenlerle, isterse de eğlenmek ve vakit geçirmek için kullanılsın, kabaca ‘sanat’ diye sınıflandırılan (edebiyat, müzik, mimarlık ve tasarımın yanı sıra, basılı medya, elektronik medya, vb medyanın tüm ürünlerini de içeren) eylemleri, malları ve fikirleri kapsıyor.”

Kimlik: Sosyal bilimlerin önemli kavramlarından bir olan kimlik, günümüzde en çok tartışılan ve farklı disiplinler tarafından tanımlanan ve yazılan kavramlardan biridir. Kimlik, bugün başta sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe, edebiyat, siyasal bilimler, antropoloji gibi birçok bilimi kendi zaviyesinden ilgilendiren temel bir kavram haline gelmiştir (Dalbay, 2018). Kimlik, bireyin “ben kimim” “kimlerdenim” gibi sorulara verilen yanıtla ilgili olmakla birlikte, yaşadığı toplumdaki kişiler için ne ifade ettiğini de vurgular.

Kimlik kavramının birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır; Kaplan’a (2008: 34) göre kimlik, “temelde kişiyi başkalarından ayıran duygu, tutum, düşünce ve davranışların bütünlüğünü ifade etmektedir” (Aktaran Fırat, 2020: 6).

Maalouf ise “bir kişiden diğerine asla aynı olmayan özel bir dozda onu biçimlendiren bütün öğelerden oluşmuş tek bir kimlik” söylemiyle kimliğin kişiselliğini ortaya koymuştur (Aktaran Varlı, 2007: 26). Kendini tanımlama süreci diğer bireyin de belirlenmesini sağlamaktadır. Bireyler arasında farklılık olduğu sürece “ben” tanımı yapmak daha da kolaylaşacaktır. StuartHall şöyle der: “Kimliği, aynı görünen, aynı hisseden, kendilerini aynı sayan insanlara bağlayan anlayış tam bir saçmalıktır. Kimlik bir süreç olarak, bir anlatı olarak, bir söylem olarak daima ötekinin konumundan anlatılır” (Aktaran Fırat, 2020: 6). Toplulukların ötekini sınırlamak için kullandıkları sınır koyucu yapılar vardır. Sınır koyucu yapı, diğerlerinden farklı olduğunu ve onlara dâhil olmadığını vurgulamak için yapılan şeyleri kapsar; Dövmeler, takılar, etnik giysiler, mutfak, dans, hatta müzik. Böylece kendilerine özgü farklılıklarıyla ötekine sınır koyarak, egemen kültüre karşı ortaya çıkan karşı kimlikler oluştururlar (Assmann, 2001:152). Örneğin; Egelilerin zeybek ve sipsisi, Karadenizlilerin horon ve kemençesi, göçmenlerin yemekleri, şarkıları ve kıyafetleri bireylerin topluma karşı aidiyet bilincini ortaya koyan ürünlerdir. Ancak bu şekilde bireyler, “kimsiniz”, kimlersiniz” gibi sorulara yanıt verebilirler. Güleç (1992), ben, benlik-kendilik, kişilik ve kimlik terimleri toplum bilimlerinde anlamsal bakımdan aynıdır. Kimlik teriminden tam bir anlam çıkarmak için, bu terimleri açıkça tanımak önemlidir. Kimlik terimini I) Kişisel kimlik (kimim ben), II) Psikososyal Kimlik (bizler kimiz), III) Ulusal/kültürel (geldiğimiz kültür ve ulus nedir) olmak üzere üç grupta toplamıştır.

Kültürel Kimlik: Kültürel kimlik kavramı, antropolojik ve sosyolojik çalışmalarda etniklik (ethnicite) veya etnik kimlik terimleriyle karşılanmaktadır (Erol, 2009, 220). Bugün içinde yaşadığımız dünyada çeşitli farklılık gösteren toplumlar içinde var olan etnik gruplarla karşılaşmakta ve bu gruplar her gün giderek çoğalmaktadır. Bunun en büyük nedenlerden biri hızlı bir iletişim çağıyla birlikte sürekli göçlerin neden olduğu farklı kültürlerin ortak coğrafyalarda kaynaşmasıyla oluşmaktadır. Her birey geldiği toplumun küçük bir parçasını da yanında getirmekte ve bunun üzerine göç ettiği yerde ise üzerine eklemelerde bulunmaktadır. En belirgin özellik ise toplumu oluşturan bireylerin neredeyse birçoğunun göçmen olmasıdır. Bu farklı kültür ve toplum özellikleri Bostancıya göre şöyledir (Aktaran Akbulak, 2006: 26):

“Bugün İngiliz, Amerikalı, Rus, Türk dediğimizde flu da olsa zihnimizde birbirinden değişik insan ve kültür özellikleri canlanır. Rusların kaderciliği, İngiliz soğukkanlılığı, Amerikalının teşebbüs cesareti, Türk imparatorluk mirası ilk akla gelen özelliklerdir. Ancak elbette milletler ve kültürler diğerlerinden izole değildir. Aşına kültürler, tarihin eski zamanlarından beri alışveriş içindedirler ve günümüzde bu ilişki artan iletişim imkânlarıyla daha bir kesafet kazanmıştır.”

Kültürel kimlik, müşterek coğrafik, tarihsel tecrübeleri ve benimsenen kültürel kaideleri içerir; bu tecrübe ve kaideler de bizi, “bir toplum” durumunu kazandırır. (Gökalp, 1997: 12). Bu bir olmanın gelişmesi ve sürdürülmesi, geriye kalan tüm ayırt edici özelliklerden daha önemli bir unsurdur. Kültürel kimlikler, tarihsel ve coğrafik koşullar altında ve sosyal ifadeler içinde meydana gelen değişken benzerlik veya birleşme bölümleridir. Farklı bir deyişle kültürel kimlik, “var olma” kadar “bir olmanın da bir özelliğidir. Hem geçmişle hem de gelecekle ilgili bir yeri vardır. Kültürel kimlikler birdenbire ortaya çıkmazlar; geçmişte olduğu kadar gelecekte de bir yeri vardır. Kesin ve değişmez değildir. Tarihi olan her şey gibi o da gelecekteki gelişmelere ve değişime bağlıdır (Ateş, 2011). Belirli sınırlar içinde hayatını sürdüren bir topluluğun ulus haline gelmesi, pazar özdeşleşmesi neticesi ile sosyal başkalaşma süreci içinde meydana gelmektedir. Bu aynı etnik kökündeki toplumları içerebileceği gibi farklı etnik kökündeki toplumları da içerebilir (Güleç, 1992).

Kimliğin, kültürün, daha doğrusu doğrudan veya direkt her türlü tanımlayıcının anlamlandırılmasında göstergeler önemli olmaktadır. Kültürel kimliğe ait göstergeleri incelediğimizde ise bu kimliği oluşturan en önemli semboller arasında müziğin, âdet ve göreneklerin, kıyafetlerin olduğunu ifade etmek mümkündür.

Manisa’da yaşayan Makedon göçmenlerinin tarihsel süreç içindeki âdet ve görenekler ile Manisa’ya göç ettikten sonra devam ettirmeye çalıştıkları âdet ve göreneklerin kültürel kimliklerini büyük ölçüde yansıttığı görülmüştür.

3.GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MAKEDON GÖÇMENLERİ

Mevcut Makedonya toprakları, geçmişte Roma, Doğu Roma ve Osmanlı gibi pek çok ulus ve imparatorluğun hudutları içerisinde var olmuştur. Kazanılan zaferlerle birlikte Anadolu topraklarından bu bölgelere insanların yerleştirilmesiyle Makedonya çok geçmeden Türklerin hâkimiyet kurduğu yer haline gelmiştir (Bayraktar, 2013: 223). Osmanlı 1367 yılında Balkan Dağlarının güneyini bütünüyle zapt etmiştir. Sırbistan’ın liderliğindeki Haçlı ordusu 1371 yılında hezimete uğramış, böylelikle Balkan Topraklarında Türklerin ilerlemesinin önünü kesecek hiçbir güç kalmamıştır. Bunun üzerine Osmanlı askerleri ilerlemeye devam etmiş Batı Makedonya’da 1372’de Serez’i, ardından Kavala, Drama ve Karaferye şehirlerini himayesi altına almıştır. Daha sonra 1382’de Manastır, 1385’te Pirlepe ve Ohrid, 1386’da Niş şehirleri Osmanlı’nın himayesi altına alınmış ve 1387’de Selanik Osmanlı Devleti’ne haraç ödemeye bağlanmıştır (Çayırılı, 2008: 447).

Balkan devletleri Osmanlı’ya karşı tekrar ittifak yaparak III. Haçlı Ordusunu kurmuş fakat 1389 Kosova muharebesinde, kurulan bu Haçlı ordusu Osmanlı’ya karşı büyük bir yenilgiye uğramıştır. Kosova muharebesinin kazanılmasıyla Selanik ve Yahya şehirleri de Osmanlı’nın himayesi altına girmiştir. Bu tarihten sonra belli bir süre Balkan fetihleri duraklama dönemine girmiş, daha sonra 1521 yılında Osmanlı’nın Belgrad’ı fethetmesinden sonra yön değiştirmiş ve böylelikle bölgeye uzun bir mühlet barış sağlanmıştır (Çayırılı, 2008: 448-454). Osmanlı’nın 541 yıl himayesi altında bulunan Makedonya 1912-1913 balkan savaşları sonucunda; Ege Makedonya’sı Yunanistan’a, Pirin Makedonya’sı Bulgaristan’a ve Cardan Makedonya’sı Sırbistan’a verilerek Osmanlı himayesinden ayrılmıştır (Turan, 1996: 22).

Osmanlı’nın 600 yıla yakın uzun bir süre himayesinde kalan bu bölge 20. Yüzyılda Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’ni oluşturmuşlardır. Sosyalist Yugoslavya 7 ülkeden oluşmaktadır. Bu devletler Slovenya, Hırvatistan, Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan-Karadağ, Karadağ, Kosova’dır. Daha sonra bu ülkeler sırasıyla bağımsızlıklarını ilan ederek birlikten ayrılmışlardır. Makedonya ise 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Bulut, 2017: 3).

Torbeşler: Bu çalışmada köken araştırması yapmak için görüşülen Manisa ili, Malta mahallesinde yaşayan kaynak kişiler kendilerini Torbeş olarak tanımladıkları için Torbeşler hakkında bilgi vermek gerekir.

Torbeşler, Balkanlarda yaşam süren, bütün balkan devletlerince sömürülen, kimlikleri ile ilgili tam anlamıyla net bilgilerin bulunmadığı bir topluluktur. Bu topluluk Makedonya’da Torbeş, Sırbistan’da Goran, Bulgaristan’da ise Pomak adıyla ifade edilmektedir. Makedonya’da yaşam sürenler genellikle Makedon’ca konuşurlar. Ancak Arnavut ve Türklerle çok yakın olduklarından dolayı her iki lisanı da konuşanları bulunmaktadır. Torbeşler çoğunlukla kendilerini Türklerin yakınında görürler ve Türk olarak kabullenilmeyi arzu ederler (Şiyak,2015). Etnik kimlik hususunda Torbeşler birtakım sorunlar yaşamakta ve şiddetli tartışmalar yapılmaktadır. Devlet tarafından bu topluluk Müslümanlaştırılmış Makedon şeklinde kabul görmüşlerdir. Etnik kimlikleri Torbeşlere sorulduğunda kendilerinden üç değişik cevap almak muhtemeldir.

1. Torbeş topluluğunun bir kısmı kendilerini Türk kabul eder ve diğer kimlikleri red eder (Hamzaoglu, 2000).
2. Bir kısmı nereden geldiğinden ziyade daha çok Müslüman kimliğiyle tanınmak ister (Musai, 2004).
3. Bir kısmı ise Makedon etnik kimliğini kabul eder. Kabul eden grup ise devlet tarafınca desteklenmektedir. Aynı zamanda devletten gelen yardımlarla Makedon-Müslüman inancını benimsetmek için çalışmalar yapmaktadırlar (Musai, 2002).

Makedonya nüfusunun saf bir ırk olmadığı yukarıda belirtilmişti. Makedon nüfusunu oluşturan diğer etnik gruplar ise; Arnavutlar, Sırp, Romanlar, Torbeşler ve Ulahlar'dır (Işık, 2003: 4). Araştırma konusu olan Manisa'da yaşayan Makedon göçmenlerinin kültürel kimlikleri hakkında kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde, kendilerinin yukarıda belirtilen gruplardan biri olan Torbeşler olarak adlandırmaktadırlar.

Makedon Göçmenleri Türkiye'ye Göçü ve Sosyo-Kültürel Yapıları: Yapılan literatür taramaları ve görüşülen kaynak kişilerden elde edilen veriler ışığında araştırma konusu olarak sınırlandırılan Manisa'da yaşayan Makedon göçmenlerin Türkiye'ye göçü 1950 ve sonrasındaki yıllarda olmuştur. Balkanların Türkleşmesinde ve Müslümanlaşmasında Osmanlı döneminde Anadolu'da yaşam süren Türklerin, büyük katkısı olmuştur. Osmanlı Devleti Balkanlarda hâkimiyetini kaybettiğinde, Balkanlardaki Türkler ve Müslümanların çoğu Osmanlı'nın hüküm sürdüğü topraklardan göç etmek zorunda kalmıştır. "Rusların, Türklere karşı Balkan uluslarını ayaklandırması, Müslüman halka psikolojik baskı yapması, Müslümanların evlerinin yakılması ve mallarına el konulması gibi sebeplerle Balkanlar'daki Müslüman Türkler topluluklar halinde göç etmeye başlamıştır" (İpek, 1999:156; Akt: Çetin,2019: 15).

Ağaoğlu (2001), Makedonya'dan Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel göç hareketlerinin nedenlerini üç grupta ele almıştır. Bunlar; "ekonomik nedenler", "sosyal nedenler", "dini ve milli nedenler"dir. İller bazında ise Batı Anadolu'da, İstanbul, İzmir, Bursa, Sakarya, Kocaeli, Balıkesir, Çanakkale, Manisa olurken; Trakya bölgesinde de Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli'ne yoğun olarak yerleşmişlerdir. Bu iller dışında da Samsun ve Adana illerinde göçmenlerin varlığı gözlenmektedir (Özlem, 2011). Manisa da ise yoğun olarak merkez, Akhisar ve Salihli ilçelerine yerleşmişlerdir. (Kaynak kişi: Cevdet Cömert).

Makedon Derneği başkanı Eyüp Deniz ile 04.01.2022 tarihli yapılan görüşmede Makedon ailelerinin de gelenekte geniş aile tipi olduğunu, anne-baba ve çocukların eşleriyle birlikte yaşadığını, ancak günümüzde durumun böyle olmadığını belirterek, geniş aile ile ilgili şu bilgileri vermiştir. "*Geniş aile örneği, Makedonya topraklarından Manisa'ya Malta bölgesine gelen göçmenlerin birinci ve ikinci nesil ailelerinde görülmüştür. Son yirmi yıldır ise Makedon göçmenlerinde geniş aile örneğinin neredeyse bittiğini, hemen hemen tüm ailelerin çekirdek aile yapısında olduğu görülmektedir.*"

Manisa Malta mahallesinde yaşayan göçmenlerde ister geniş aile ister çekirdek aile modeli olsun, aile içi bağları çok güçlüdür. Evlatlar, sadece büyüklerin onayı ile evden ayrılırlar. Aileden ayrılmanın nedenleri evlenme ve yaşanan evin yetersizliği gibi hususlardır. Bu durum için ailenin en yaşlısı başka bir evin açılmasında öncülük eder (Eroğlu 2003: Akt. Yüsküp. 2007: 27). Ailede kadın temizlik, bulaşık, çamaşır, yemek vb. ev için yapılacak işlerde, erkek ise müzisyenlik, inşaat gibi dış işlerde çalışır (Kaynak kişi: Eyüp Deniz). Hanımların iş hayatına geçişi bu yapıyı biraz değişikliğe uğratsa da ev işleri henüz hanımların koordinasyonundadır. Bir aile içinde çocukların yetiştirilmesinde sorumlu olan kişi, annedir. Zorunlu eğitimle birlikte çocuklar, ebeveynleri tarafından aile içinde dini bilgiler öğrenmeye yönlendirilir.

Huriye Çubukçu ile 05.01.2022 tarihli yapılan görüşmede Makedon göçmenleri arasındaki dayanışmanın önemini şu şekilde anlatmıştır: "*Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmenlerinde iş birliği ve dayanışma çok önemlidir. Bunun yanında özel günlerde, davetlerde, günlerce süren gösterişli yemek kültürüne sahiplerdir. Bu yemeklerin hazırlanmasında konu komşu, akrabalar birbirlerine yardımcı olurlar. Oruç aylarında ve kışa girerken göçmen kadınları hep birlikte salça, tarhana, turşu, kuru yufka vb. yiyecekler hazırlayarak birbirlerine yardımcı olurlar. Bu durum bayram ve kandil zamanlarında da aynıdır, yemek ve ikramlıklar yine beraberce hazırlanır. Bebeği olan ya da düğün, sünnet vb. yapan kişilere ihtiyaçları sorulur, mümkün olduğunca da yardımcı olunur. Bu uygulamalar günümüzde halen devam etmektedir.*"

Özetle, yapılan alan araştırması sonucunda 1955/56 yıllarından Raka, Gostivar, Jirovisar, Zirovnisa, Debreli, Köprülü bölgelerinden gelen, Manisa merkezdeki Malta mahallesine yerleşen Makedonya Türkleri evlenme âdetlerini ve müzik pratiklerini otantisite bağlamında 67 yıldır sürdürerek kültürel kimliklerinin devamını sonraki nesillere aktarmayı sağlayabildikleri tespit edilmiştir.

4.BULGU VE TARTIŞMALAR

Evlenme Âdetleri

Araştırmanın konusu olan Makedon göçmenlerinin evlenme âdetlerinde kendilerine özgü uygulamaların olduğu tesbit edilmiştir. Bu uygulamalar, kız isteme ile başlayıp, düğün sonrasında yapılan âdetlere kadar önemli aşamaları içeren törensel uygulamalardır. Bu geleneğin bazı ön hazırlıkları vardır ve bunları genellikle ailelerin tecrübeli insanları yani aile büyükleri üstlenir. Önceden yapılan uygulamalar ile günümüzde yapılan uygulamalar karşılaştırıldığında çok fazla bir değişikliğin olmadığı, birçok uygulamanın korunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, Manisa merkezdeki Malta mahallesine yerleşen Makedon göçmenlerinin evlenme âdetleri anlatılırken hem geçmişte hem de günümüzde uygulanan pratikler aynı başlık altında anlatılacaktır.

Buna göre Makedon göçmenlerinde tespit edilen evlenme âdetleri altı aşamadan meydana gelir: 1.Kız isteme ve söz kesme, 2.Nişan, 3.Çeyiz serme, 4.Davet, 5.Kına merasimi, 6.Düğün ve düğün sonrası.

1.Kız İsteme ve Söz Kesme: Makedonya göçmenlerinde akraba evliliği olmadığı için evlilik yapacak kişilerin geçmişe dayalı akrabalıklarına bakılır, çiftlerin akraba bağı olmaması halinde evlilik hazırlıklarına başlanır. Evlenecek çiftlerin belirlenmesi aşamasında ilk söz erkek tarafındandır; erkek tarafının, oğullarına gelin adayını seçmesi ile başlayan süreçte, erkek tarafının bir büyüğü (amca, dayı, enişte) kız tarafını da tanıyan aracı olacak kişiye durumu iletir, aracı, kız tarafının büyüğüne giderek sohbet esnasında durumu anlatır. Eğer kız tarafı uygun görürse, aile davet edilir. Davet üç kez gidip gelme şeklinde olacaktır, bu durum şu sözle pekiştirilir: “bir ailenin bir kızı alabilmesi için bir ayakkabı eskitmesi gerekir.” Yapılan davet iki kez gündüz oturması, üçüncü kez de gece oturması şeklindedir ve üçüncü kez gece oturmasında kız isteme ardından söz kesme yapılır.

Kız istemeye gidilen yolla ilgili olarak da bir durum vardır; tüm ziyaretlerde erkek tarafı kendi evine kız evine gittiği yoldan değil, farklı yollardan döner; çünkü aynı yoldan geri dönmek, uğursuzluk getireceğine inanılır. İki kez gündüz oturmasına sadece kadınlar (anne, kız kardeş, annanne, yenge, hala, teyze) katılır. Kız evine yapılan üçüncü ve son ziyaret ise özellikle yeni ayda ve cumartesiye pazara bağlayan gece olur. Kızı, erkek tarafındaki ailenin en büyüğü (dede veya amca) ister, kız tarafındaki ailenin en büyüğü de (dede veya amca) kızı verir, böylece söz kesilmiş olur. Söz kesiminden sonra kız evinin önüne çıkılır, erkek tarafının ayarladığı davul-zurna veya Tapani adı verilen müzik grubu eşliğinde hora oynanır. Fakat sözlenen kız hora oynamaz; çünkü kızın horaya katılması ayıp karşılanmaktadır.

Horadan sonra takıya geçilir burada damadın annesi (kayınvalide) ilk önce kıza, içine demir para konmuş kırmızı elma verir. Kırmızı elma verilmesi, evliliğin “elma gibi sağlıklı olsun, bereketli olsun” anlamına gelir, çünkü kırmızı elmanın sağlık ve bereket getirdiğine inanılır. Verilen elmanın ardından kayınvalide kıza atkı atar. Atkı; bir çeşit bavuldur ve içinde takı ile üzerinde para bulunan bir kurdele ve içinde birçok elbise, gömlek, pantolon, çorap, çamaşır, ayakkabı bulunur. Kayınvalidenin ardından söze katılan herkes hazırladıkları atkılarını atarak aynı işlemi yapar. Atkı atımından sonra söz kesimi biter, iyi dilekler söylenir ve yine erkek tarafı geldikleri yoldan değil farklı yoldan evlerine geri döner.

Günümüzde uygulanan âdetlere gelindiğinde ise çok fazla bir değişikliğin olmadığı tespit edilmiştir. Teknolojik olarak değişen ve gelişen yaşamın getirdiği yenilikler ile birlikte artık evlenecek çiftin belirlenmesi, geçmişte olduğu gibi erkek tarafının gelin kızı seçmesi ile değil çiftlerin sosyal ortamda birbirleriyle tanışması ile olduğu için aileler arasında aracı kişi de artık yoktur, çiftler ailelerine evlenme isteklerini kendileri iletirler. Ailelerin rızası alındıktan sonra kız evine üç kez değil iki kez gidilir. Gece oturmasının günü de yine günümüzde önemlidir ve cumartesiye pazara bağlayan gece gidilir.

Kız İsteme (27.03.2021 Manisa İli Malta Mahallesi)

Kız isteme gelenekte olduğu gibi yapılmasına rağmen günümüzde söz kesimi olduktan sonra kapı önünde yapılan eğlence, kayınvalidenin geline takacağı atkı ve bereketine inanılan içine demir para konmuş kırmızı elma verme olmaz. Söz kesilmiş çifte aile büyükleri tarafından takı takılır ve içinde hediyelikler bulunan, yalnızca çiftler için hazırlanmış bohçalar verilir. Takı ve hediyelikler verildikten sonra biraz daha sohbetler edilir, böylelikle kız isteme ve söz kesimi bitmiş olur. Ayrıca günümüzde geçmiş zamanda olduğu gibi kız evine yapılan ziyaretlerden sonra eve farklı yoldan değil, aynı yoldan dönülür.

2.Nişan Merasimi: Nişan merasiminin masraflarını erkek tarafı üstlenir (nişan yapılacak yerin tutulması, sandalye, ikramlar, müzisyenlerin ayarlanması vb). Nişan gününe her iki taraf konuşarak karar verir ve hazırlıklara başlanır. Nişan merasiminden bir hafta önce kız ve erkek tarafı birbirlerine hediyelikler gönderir. Erkek tarafı gelin ve ailesine, iki sele hazırlar; bu seleden bir tanesi gelin için bir tanesi de ailesi içindir. Erkek tarafı kız tarafı için hazırlanan hediyelikleri götüreceği gün, kendilerine eşlik etmesi için tapani grubu tutar, öğle ezanından sonra konvoy halinde oynayarak kız evine gidilir. Evin önünde tapani ekibinin müzisyenleri tarafından belirlenen şarkılarla horalar oynanır ve genellikle “lazhi, vere”, “makedonsko devojce”, “za kogo ti cuti dano liceto” şarkılarıyla ağır tempoda başlanır. Kız tarafı için hazırlanan hediyeler verilir, tekrar müzikler eşliğinde eve geri dönülür. Ertesi gün kız tarafı da aynı şekilde iki sele hazırlar; birinci sele damat için ikinci sele ise diğer aile fertleri içindir. Hediyeliklerin dışında bir tepsi tozlu kurabiye (un kurabiyesi) ikramlık olarak götürülür. Erkek evine ziyaret öğle ezanından sonra ve müzik eşliğinde olur; erkek evinin önünde horalar oynanır, sözü kesilen kız horaya yine katılmaz. Kız tarafı hazırlanan hediyelerini verir ve müzikler eşliğinde evlere geri dönülür.

Nişan yaz ise sokakta, kış ise mahallenin kahvesinde yapılır. Yapılacak nişanın bekâr genç kızlar için önemi büyüktür çünkü bu nişan bekâr kızların görücüye çıktıkları bir gecedir. Nişan merasiminde kadınlar ile erkeklerin bir arada oturmaları ayıp olduğu için salonda ayrı ayrı yerler hazırlanır.

Birbirlerini görmemeleri için de oturdukları yer bir perde veya halı ile ikiye ayrılır. Akşam ezanından sonra kadınlar kadınlarla, erkekler erkeklerle müzik eşliğinde eğlence başlar, horalar oynanır.

Nişan yüzüğü erkeklerin değil kadınların tarafında, erkek tarafının en büyüğü tarafından iyi temenniler dilenerek takılır. Yüzük takıldıktan sonra takı merasimi başlar, takıyı kadınlar takar, erkekler takı takmaz. Takı merasiminin bitmesiyle birlikte nişan merasimi de son bulur.

Günümüzdeki uygulamalara bakıldığında nişan merasiminin ya söz kesimi ile beraber ya da tüm eş, dost, akrabanın davet edildiği bir salonda yapıldığı tespit edilmiştir. Nişan merasimi ayrı bir salonda olacaksa, gelenekteki gibi tüm hazırlıklar (yapılacak yerin tutulması, sandalye, ikramlar, müzisyenlerin ayarlanması vb.) erkek tarafına ait değildir. Tüm masrafları ya sadece kız tarafı üstlenir ya da ortak bir şekilde yapılır. Nişanın yapılacağı tarih ile iki tarafın birbirlerine seeler içinde vereceği hediyelikler aynı şekilde uygulanmaya devam eder. Erkek tarafı hediyeliklerini ve bir tepsi tatlı kurabiyeyi kız evine yine tapani grubu ile horalar oynayarak götürür. Ancak gelenekte erkek evinin önünde oynanan horaya sözü kesilen gelin kız katılmazken, günümüzde erkek evinde oynanan horaya sözü kesilen kız da dâhil olur. Nişan merasiminde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı değil, birlikte oturur. Salona giren çift ilk dansını yaptıktan sonra da salondaki davetliler dansa davet edilir ve birlikte eğlenilir. Orkestrada da bazı değişiklikler mevcuttur, önceden nişan merasimlerinde orkestra, tapani ya da sadecedavul zurnadan oluşurken, günümüzde batery, klavye, vurma çalgılar, saksafon, trompet, klarnet gibi çalgıların olduğu orkestraya katıldıkları tespit edilmiştir. Takı merasimi gelenekte olduğu gibi erkek tarafından bir büyüğün yüzükleri takması ile başlar ancak geçmiş zamandaki gibi kayınvalidenin yapacağı atkı yoktur. Takı merasiminden sonra nişan devam eder, damadın başı çektiği ve gelinin de katıldığı hora oyunlarına geçilir. Gece sonuna kadar tüm akraba ve davetliler ile horalar oynanır ve gece sonlanır.

3.Çeyiz Serme: Çeyiz serme hazırlığını kız tarafı yapar, hazırlanacak çeyizin en önemli eşyaları saten kumaştan işlenen yorgan ve birden fazla “cera koşula” adı verilen, yine işlenerek yapılan yöresel bir kıyafet olan ipek gömlektir. Çeyiz serme iki yerde yapılır; birincisi kız evinde, ikincisi ise evlenecek çiftin kayınvalide yanına yerleşecek olması nedeniyle erkek evinde. Eğer evi tek katlı ise çifte bir oda verilir, ev çok katlı ise bir katı çifte verilir oturma takımı hariç evin tüm eşyalarını erkek tarafı alır. Fakat gelin yine bütün gün kayınvalidesinin evindedir, kendi evlerine yatmadan yatmaya çıkarlar. Çeyiz serme düğünden on beş, yirmi gün önce yapılır; kız evinde, hazırlanan tüm eşyalar bir odaya serilir ve tüm akraba, arkadaş, komşular çeyiz görmeye davet edilir, davet edilen misafirler kız evine gelirken ekmek alır. Misafirlerin ekmek götürmeleri, ekmeğin o eve bereket getireceği inancını taşımasıdır. Ertesi gün ise bir nakliye ile bu eşyalar erkek evine taşınır ve çeyiz erkek evine serilir. Çeyiz sermeye kız evindeki tüm kadınlar, akrabalar, komşu ve arkadaşları gider ve çeyizler görücüye hazır hale getirilir. Gelin kızın gelin gideceği eve düğünden önce giderse o eve uğursuzluk getireceğine inanılır, bu nedenle de gelin kız oturacağı eve gitmez. Erkek evinde olacak çeyiz sermeye, giden davetlilerden sadece kız tarafı ekmek götürür ve o ekmek evde saklanır, eve gelen misafirlere ikram edilerek tüketilir. Bunun da sebebi o eve bereket getireceğine inanılmasıdır. Günümüzde çeyiz sermeyi yine kız tarafı yapar ve yukarıda belirtilen hemen hemen tüm âdetler yerine getirilir. Farklı olarak ev eşyalarının bir kısmı ortak alınır. Bununla birlikte yeni evli çift erkek oturmaz onlara ayrı bir ev açılır. Bu nedenle çeyiz serme yine iki yerde olur; ilki kız evinde ikincisi ise çiftin oturacağı ayrı evdedir. Günümüzde geçmiş zamanda olduğu gibi gelinin düğünden önce eve girmesinin uğursuzluk getirmesi, ekmek götürmenin bereket getirmesi şeklindeki uygulamaların olmadığı yapılan araştırmalar sunucunda tespit edilmiştir.

Kız Evi Çeyiz Serme (25.04.2021 Manisa İli Malta Mahallesi)

4.Davet: Düğün gününden bir hafta önce kız tarafı ve erkek tarafının belirlediği duyurucu adı verilen kişiye, işlemeli oyali bir havlu verilir, havlunun içine fesleğen, gül gibi kokulu çiçek koyulur. Bu belirlenen duyurucu kişiler kapı kapı dolaşıp ailelerin selamlarını iletir, düğün tarihini iletirler, daveti alanlar ise duyuruculara şeker ya da para verip onları uğurlarlar. Şeker ya da para, duyurucuya verilen ikram olarak açıklanır.

Günümüzde düğün yerini ve tarihini bildirmek üzere duyurucu kişinin yerine davetiyeler hazırlanır, hazırlanan bu davetiyeler düğünü olacak çift ve aileler tarafından gelinmesi istenen misafirlere dağıtır. Davetiye ulaştırılamayacak kadar uzak olan misafirlere davetiyeler posta yoluyla iletilmez, bu durumda mobil veya internet devreye girer ve misafirlere düğüne günümüz iletişim araçları kullanılarak davet edilir.

5.Kına Merasimi: Kına merasimi çok önemlidir ve düğünden bir gün önce kız evinde yapılır. Bu merasimden bir gün önce erkek evinin mahallesinde bulunan 10-18 yaş aralığındaki gençler erkek evine gelir ve kız evine götürülecek gelinlik ile kınayı alarak kız evine götürür, kızın annesine teslim eder. Kız tarafı eve gelen gençlere yemek verir. Yemekten sonra evden ayrılan genç kızlara ayrıca şeker ya da para da verilir.

Kına günü evde hazırlıklar sabahdan başlar, yemekler yapılır; öğle yemeğine tereyağlı ve cevizli bir börek çeşidi olan valangiye, mısır unu, tereyağ, çökelek ve su ile yapılan maznisa ile gelin yemeği denilen paçına (işkembe) çorbası yapılır. Bu yemeğe gelinin kız arkadaşları davet edilir, yer sofrası kurulur, yemekler yenir. Yemek yenildikten sonra gelin ayağa kalkar ve tahta kaşıkla kız arkadaşlarının kafasına vurur, böylece kız arkadaşlarının da nasiplerinin açılacağına inanılır.

Kınaya sadece kadınlar davet edilir ve kız evinde yapılacak kınayı erkek tarafı üstlenir (sandalye kiralanır, çerez alınır, def ve mızıkla çalacak kadınlar getirilir). Gelin o gece boyunca ailelerin bütçelerine göre, kına kıyafeti olarak en az iki “koşula” giyecektir. Koşula, taşlarla işlenmiş, şalvar, gömlek, yelek ve bohçadan oluşan bir takımdır ve en az bir tanesini kayınvalide, diğerini de gelinin annesi alır. Koşula, eğer maddi olarak imkân var ise Makedonya’dan getirilir ya da kendi terzilerine diktirilir.

Yemekten sonra evin kapı önü, kına için hazırlanmaya başlar; sokak yıkanır ve sandalyeler dizilir. Gelin kız hazırlanmaya başlar ve gecede birkaç kez kıyafet değiştirecek olan gelin ilk olarak kayınvalidenin aldığı koşulayı giyer. Bir de gelin için renkli, parlak püsküllerden yapılmış, alnından aşağıya yüzü örtecek şekilde bir tel hazırlanır, bunun nedeni gelin kızın, koşula giyen diğer davetli kadınlar arasından fark edilmesidir. Gelin evden çıkarken bu teli alnına takıp çıkacaktır.

Kına Gelin Çıkartması (19.06.2021 Manisa İli Malta Mahallesi)

Kınaya gelen davetlilerden evli olanlar da yukarıdaki fotoğrafta da görüldüğü gibi koşulalarını giyerler. Bu durum davete gelen davetlilerin evli olup olmadığını gösterir. Evin önündeki boş bir duvara gelinin nerede bekleyeceğini belli etmek için bir kilim asılır ve kayınvalidenin gelmesi beklenir. Kına, kayınvalidenin gelmesiyle artık başlar. Gelinin kız veya erkek kardeşi, kardeşi yok ise yengesi hora ile evden çıkartır. Davetlilerin önünde yapılan kısa bir horadan sonra gelin, duvara asılan kilimin önüne götürülüp oturtulur. Burada gelin, kayınvalidenin gelip teli yüzünden kaldırmasını bekler. Gelinin kilimin önünde beklemesine gelinin süzülmesi anlamına gelen “drameyne” denir. Erkek tarafı horaya kalkar, hora bir süre devam eder. Hora bittikten sonra kayınvalide gelinin önüne gider, gelin ayağa kalkar ve kayınvalide teli kaldırır. Teli kaldırdıktan sonra gelini üç kez öper ve atkısını atar. Kınada atkıyı erkek tarafı yapar ve genelde gelin kızın boynuna iki bavul için iki atkı atılır. Kayınvalide bavulu gelinin önünde açar, ilk olarak köstek çıkarır, köstek üç kez gelin kızın başına götürülüp getirildikten sonra takılır.

Kına Merasimi Kilim Önünde Drameyne (19.06.2021 Manisa İli Malta Mahallesi)

Bavuldaki tüm hediyeler aynı şekilde gelin kızın başına üç kez götürülüp sergilenir. Kayınvalideden sonra görümceler, eltiler ve kız tarafından kişiler aynı şekilde atkılarını takarlar. Bu sırada eğlence başlar, horalar oynanır. Bavulda gelin için koşula var ise o gece gelin onu da giymek zorundadır. Gelin değiştirdiği koşula ile tekrar kilimin önüne oturur. Gelin kız başı öne eğik bir şekilde drameyne yapmaya devam eder.

Hora tüm gece devam ederken gelin başka koşulası varsa onları da giymek için evine gider koşulayı değiştirir ve gece bitinceye kadar dremeyne yapmaya devam eder. Kına, kına eğlencesi bitip, tüm davetliler dağıldıktan sonra kız evinde yakılır.

Kız Evi Kına Yakımı (06.06.1987 Manisa İli Malta Mahallesi)

Bu sırada erkek tarafı kendi evlerinde gelini beklemeye başlar. Kına, gelinin yengesi tarafından gelinin eline yakılır. Kına yakıldıktan sonra kız evi, müzikler eşliğinde erkek evine gider, damat evin önünde gelini bekliyordur. Gelin geldikten sonra, damat evin önünde gelin kızın kınasını yıkar, iyi dilekler söylenir ve kına merasimi bitmiş olur.

Günümüzde yapılan kına merasimi hemen hemen aynı olmak ile birlikte bazı farklar vardır. Bunlar kısaca şöyledir; Gelinin kız arkadaşları yemek yenildikten sonra gelinin ayağa kalkıp, tahta kaşıkla kız arkadaşlarının kafasına vurduğu uygulama günümüzde yapılmaz. Ayrıca kınaya erkeklerin gelmesinde de bir sakınca görülmemektedir. Gelin kız evde kız arkadaşlarının yardımıyla değil dışarıda gidilecek olan bir kuaförde hazırlıklarını yapar ve eve geri gelir. Yemekler yenildikten sonra kına merasimi kapı önünde olacak ise yapılacak olan hazırlık (masa sandalye, ışıklandırma, ikramlar, orkestra, vb.) salonda olacaksa solan ücreti, orkestranın ayarlanması, kızın ailesi tarafından karşılanır. Hava kararmaya başlayınca davetliler kapı önü ya da salondaki yerlerini alır. Gelin geçmiş zamanda olduğu gibi gece boyunca dremeyne yapmaz, gelen davetlilerle beraber hora oynar, belirli aralıklarla kendisi için alınan koşula giymek için hora esnasında davetlilerin arasından ayrılır. Kına merasimi geçmiş zamanda olduğu gibi gece sonunda kız evinde değil tüm davetlilerin olduğu bir zamanda kına merasiminin yapıldığı yerde yakılır.

Kına yakıldıktan sonra hora oyunları ile gece sonuna kadar eğlence devam eder. Günümüzde kına yıkaması, gece sona erdiğinde gelin, damat, anne, kayınvalide, kardeşler, kuzenler, teyze, hala ve arkadaşları gelenekten farklı olarak üç, beş ya da yedi camiye gidilir. Damat gelinin kınasını her gidilen caminin çeşmesinde yıkar. Daha sonra erkek evine gidilir ve orada hazırlanan ikramlar yenilir, sohbet edilir. Erkek evine gelen gelinin, düğünden önce kendi odasına girmesi yasaktır ve odasına giremez. Sohbet edildikten sonra gelin kız evine bırakılır, kına merasimi bitmiş olur.

6.Düğün: Manisa İli Yunussemre ilçesi Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmenlerinin düğünleri, kız tarafı ile erkek tarafının ayrı ayrı kendi evlerinde yaptıkları düğün hazırlıkları başlar. Erkek tarafında düğün hazırlıkları sabah ezanıyla birlikte evin önüne kazanların kurularak başlar. Önce evin önündeki sokak yıkanır, maslar kurulur, yemekler pişmeye başlar. Düğüne özel bir yemek yoktur, ancak yapılan yemeklerin hepsi etlidir. Öğleye kadar tüm hazırlıklar tamamlanmış olur, damat misafirler gelmeden hazırlanır ve öğlen gibi davetliler gelmeye başlar. Kız evinde de hazırlıklar sabahtan başlar ancak öncelik hazırlanma süresi uzun olduğu için gelinin hazırlanmasıdır. Gelinin giydirilmesi, süslenmesi gelinin arkadaşları ve yengeleri tarafından yapılır. Öğlen gelinin hazırlığı biter ve evin salonuna geçerek, babasını bekler.

Erkek evinde yapılan düğünde, takı merasimi olmayacağı için kız tarafı takılarını baba evinden çıkmadan takar. Takı törenini kızın babası başlatır, kuşağını üç kez belinden geçirerek bağlar ve takısını takar. Ardından diğer akrabalar da takılarını yaparak takı merasimi sonlanır ve erkek tarafı beklenir.

Öğle namazından sonra erkek evine davul, zurna ya da tapani ekibi gelir ve gelini almak için fayton kiralılır. Müziğin başlaması erkek tarafının gelin almaya hazır olduğunu gösterir ve evin önünde kısa bir hora oynandıktan sonra, kız evine doğru yola çıkılır.

Erkek Evi Önü Hora Oyunu (07.06.1987 Manisa İli Malta Mahallesi)

Kız evine yaklaşıldığında “cerena se od koren” şarkısı çalınmaya ve söylenmeye başlar, şarkının sözlerinde gelin kızın evden ayrılması ve bundan sonra artık annesinin değil, kayınvalidesinin, kayınpederinin, kayının sözünü dinleyeceği geçmektedir. Damat içeri girer, gelinin başı beyaz bir çarşafı örtülü halde kendisini beklemektedir. Geline hediye olarak altın saat takan damat, gelini çıkarmak için evin büyüğünden (erkek ailesinin en büyüğü dede, amca) izin ister. İzin alındıktan sonra damat evin kapısının önüne gider ve gelinin gelmesini bekler. Gelinin bir yanına baba diğer yanına ise abi, abi yok ise evin büyüklerinden birisi olacak şekilde (amca, dayı) geçer, kapıya kadar getirirler, kapı önüne beyaz çarşaf gerilir. Beyaz çarşaf gerilmesinin iki nedeni vardır; birincisi gelinin evden çıkarken görülmesinin uğursuzluk getireceğine inanıldığı için kimse tarafından görülmesi istenmez. İkincisi ise çarşafın beyaz renginin saf ve temizliğin göstergesi olduğuna inanılmasıdır. Damat gelini kapıdan alarak faytona bindirir ve müzikler eşliğinde erkek evine gidilir.

Erkek evine gelindiğinde, evin önünde gelinin bekleyen kayınvalidenin elinde tahtadan bir un eleği vardır. Bunun nedeni, gelinin kayınvalideye saygılı olması gerektiğini belirtmek içindir. Evin girişine “gelin kız postaki kadar yumuşak olsun” diye postaki konur. Geline kapı önünde postakiye basmadan önce kayınvalidenin elindeki un eleği verilir, ağzına da para konur ve böylece evin mutfağına doğru gider. Gelin mutfakta ocağın başında elindeki elekten bir miktar un eler ve ellediği unun içine ağzındaki parayı bırakır. Bu yapılan uygulamanın aileye bereket getireceğine inanılır. Sonra gelin, evin bahçesine ya da salonuna gelir orada kayınpeder elinde bir oklava ile beklemektedir. Gelin gelir, kayınpeder elindeki oklava ile gelinin yüzünü kapatan beyaz çarşafı üç kerede açar ve geline altın takar. Çarşaf açılıp altın takıldıktan sonra yemekler dağıtılmaya ve yenmeye başlanır. Yapılan yemeklerden gelin yemez, eltisi ya da görümce tarafından hazırlanan şekerli yumurta ikram edilir. Düğün yemeğinin verilmeme sebebi gelin ile anlaşmazlık olmaması içindir, “et gibi birbirimizi yememek için” sözüyle de bu inançlarını pekiştirirler. Gelin şekerli yumurtasını yedikten sonra evin sokağa bakan odasına götürülür ve camın önünde herkesin görebileceği şekilde durur, başını öne eğerek ve beklemeye (dramayne) başlar.

Gelin drameyneye başladığında dışarıda damat tıraşı için hazırlık başlar. Evin önüne bir sandalye konur, damat oturur ve önüne beyaz bir çarşaf açılır, tapani ya da davul zurna ekibi müziğe başlar ve damadın tıraşı yapılır. Müzik çalarken çarşaf açılır ve gelen davetliler tarafından çarşafa para atılır. Damat tıraşı bittiğinde damadın başı çektiği, ağır bir hora oynanmaya başlar ve hızlanarak devam eder. Eğlence ve yemekler yendikten sonra saat 16.00'ya kadar düğün devam eder. Saat 16.00'da düğün biter ve davetliler ayrılır. Düğün bittikten sonra erkek tarafının evinde, kız tarafı ve akrabaları ile birlikte akşam yemeği yer, akşam yemeği yendikten sonra kız tarafı ile evden ayrılır. Ertesi gün sabah, gelin koşulasını giyip eltisini ya da görümcesini bekler. Elti ya da görümce çiftin evine ya da odasına gelip kapıyı çalar ve hazır olup olmadığını sorar. Gelin hazırım dediğinde gelin elti ile birlikte evin büyüklerinin yanına gider, büyüklerinin ellerini öper ve büyükler geline para verir. El öpüldükten sonra elti, görümce kız tarafına gider “gelinimiz kalktı sizleri yemeğe bekliyoruz” der. Kız tarafı gelir hep beraber yemekler yenir, sohbetler edilir ve tekrar tebrik edilip kız tarafı evden ayrılır.

Günümüzde yapılan düğünlere bakıldığında bazı değişikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Öncikle gündüz erkek evinin önünde yemek verme şeklinde başlayan düğünler, sosyo-ekonomik şartların da değişmesiyle birlikte artık uygulamadan kalktığı için misafirler direk akşam düğün salonuna gelmeye başlamıştır. Böylece bütün eğlence gelininde dâhil olduğu salon düğünleri şekline dönüşmüştür.

Gelin yine gündüzden hazırlanmaya başlar, hazırlanma yeri artık ev değil, kuafördür. Randevu aldığı saatte kardeşi ve arkadaşları ile birlikte kuaföre giden gelin, kuaförden çıktıktan sonra tekrar baba evine gelir ve gelenekte olduğu gibi babası geline kuşağını üç kez belinden geçirerek bağlar ve yine gelenekte olduğu gibi ardından takı merasimine geçilir.

Önceden tapani eşliğinde faytona binip erkek evine giden gelin, yine tapani eşliğinde arabaya biner. Erkek evine gidildiğinde kapıda kayınvalide elinde elek ile bekler fakat günümüzde apartmana girerken gelinin altına postaki konmaz. Damat ile eve çıkarlar, evin mutfağına geçerler, orada gelenekte olduğu gibi gelin mutfakta ocağın başında elindeki elek ile bir miktar un eler. Günümüzde erkek evinde kayınpederin oklava ile gelinin duvağını açma pratiği yapılmaz. Gelin unu eledikten sonra damat ile beraber düğünün yapılacağı salona geçer.

Günümüzde düğün eğlencesi gündüz değil, akşam salona gelen davetlilerle beraber gelininde dâhil olduğu gece eğlencesi şeklinde yapılır. Düğün günü yapılacak olan hazırlıkları (salon, tapani ekibi, orkestra, kuaför vb.) yine erkek tarafı karşılar. Düğün hazırlıkları her iki taraf için sabah ezanı ile birlikte evde, sadece eve uzaktan gelen misafirlere yemek hazırlama ile başlar, gelenekte olduğu gibi komşular ve yakından gelen misafirler için sokağa masalar kurulup yemekler hazırlanmaz.

Akşam tüm davetliler salona geldikten sonra, orkestra çifti anons eder, gelin ve damat alkışlar eşliğinde salona giriş yapar. Çiftin ilk dansının ardından diğer davetliler çifte eşlik etmek için dansa kalkarlar. İki ya da üç şarkı dans edildikten sonra hora oyununa geçilir. Burada horanın başını damat çeker onun yanında da gelin ve akrabalar sıralanır. Hora oynandıktan sonra ara verilir pasta kesimi ve takı merasimi olur. Takıyı gelenekte olduğu gibi ilk önce erkek tarafından en büyük kim varsa o başlatır ve daha sonra diğer aile büyükleri, akrabalar ve davetliler takılarını takarlar. Bu sırada müzik kesilmez ve hora davetlilerce oynanmaya devam eder. Takı töreni bittikten sonra damadın babasının başı çektiği hora oynanmaya başlar. Horanın başı zaman zaman değişebilir, gece sonuna kadar hora oyunları ile eğlence devam eder. Gece bitiğinde herkese iyi dilek ve temenniler iletilir ve çift kendi evlerine gider. Ertesi gün, gelin erkek tarafının evine yerleşmediği için ve günümüzde aileler çekirdek aile şeklinde hayatlarını sürdürdükleri için kayınvalide evindeki pratikler yapılmaz. Gelin ve damat gün içerisinde küçük bir hediye ile damadın annesine ziyarete giderler. Orada yemek ya da ikramlıklar yenir, iyi dilek ve temenniler söylenir, ardından kendi evlerine giderler.

Müzik Pratikleri

Bu bölümde Makedon göçmenlerinin evlenme âdetlerinin hemen hemen her aşamasında uygulanan müzik pratiklerine temel teşkil eden unsurlar ortaya koyulacak ve ilk kez nota metinlerine aktarılan eserlerden iki örnek verilecektir.

Davul-zurna: Makedonya’da Üsküp, Titoveles, Ohrid, Tetovo yerleşkelerindeki müzik gruplarından biridir. Makedonya’ya mahsus iki Zurla (zurna) iki Tapan (davul) dan meydana gelen bir orkestradır. Bu orkestra yaygın olarak bu bölgede ikamet eden Rom² müzisyenlerden meydana gelir. Genellikle “düğünlerde, Müslümanların sünnet ve bayramları ile İslam takviminin kutsal günlerinde çalarlar” (Timothy, 2002: 976).

Tapani: Makedon dilinde “tapan” davul, “Tapani” davullar anlamına gelir. Makedonlarda trombon, trompet, klarnet, saksafon, trampet ve davuldan oluşan müzik topluluğuna da “Tapani” adı verilir. Bununla birlikte Tapaniler bandonun, göçmenlerinin kendi aralarında kullandığı ismidir (Şengül, 2016: 78).

Hora³: Makedon ve birçok Balkan göçmenlerinin oynadığı horalar, elinde işlemeli mendili ile başı çekenin olduğu, ortamda bulunan herkesin katılabileceği, el ele tutuşarak bağlı dizi halinde oynanan bir halk oyunu çeşididir. Horada baş çekmek isteyen kişi, müzisyene istek şarkısını söyler ve horaya başlar. Yanına ilk olarak yakın arkadaşları ve akrabaları geçer, daha sonra tüm davetliler eşlik etmeye başlar. Başı çeken kişi uygun görürse elindeki mendili bir başkasına verir ve başı ona devretmiş olur. Halay çekenlerden hiç kimse halaydan kopup ikinci bir hora başı yapamaz, bu horaya başlayan kişiye saygısızlık olur.

Düğünlerde ağırlıklı olarak 7/8 - 2/4 – 4/4 - 9/8 ölçülerinde horalar çalınır. İlk olarak teşko hora (ağır halay) ile düğüne başlanır. Üç ya da dört tane ağır şarkılar çalındıktan sonra ritim yavaş yavaş hızlanır ve hareketli şarkılar çalmaya başlar. Finalde hızlandığı için horada sadece gençler kalır, solo çalgı horayı iyice hızlandırıp tempoyu artırarak bitirir.

Manisa İli Yunusemre ilçesi Malta mahallesinde yaşıyan Makedon göçmenleri kültürel kimliklerinin ifade aracı olan müzik pratiklerini sergileyerek, nesiller arası sürekliliği sağlamaya çalışmaktadır. Makedon göçmenlerinin nişan, kına, düğün eğlencelerinde icra edilecek olan müzikler Batı müziğinin etkisiyle genellikle majör ve minör tonlarında yazılmıştır. Şarkılar genellikle 2/4, 4/4 ve 7/8 (3+2+2) usulünde olup, metronomları ise sabit olmayıp öncelik sırasına göre yavaş ya da hızlı tempoda icra edilmektedir. Şarkılar nişan, kına ve düğünlerde Makedonca söylenir ve sıralama önceliği yoktur. Orkestralar ritimli klavye, saksafon, klarnet, trompet, asma davul ve solist, ya da bateri, bas, klavye, perküsyon, saksafon, klarnet, trompet, asma davul ve solist şeklinde oluşmaktadır. Orkestrada yer alan müzisyenler genellikle “edno malojmame”, “lazhi,vere”, “mekonsko devojce”, “sestra brata moli na vecera”, “ti donesov mlada nevesta”, “yovana yovanke”, “za kogo ti cuti dano liceto”, “zasto si me majko rodila”, şarkılarından biri ile ağır tempodan hızlandırarak kendilerinin belirledikleri sıra ile nişan, kına ve düğünlerde icra ederler.

Makedon göçmenlerinin evlenme pratikleri içinde önemli bir yere sahip olan şarkılar, tarafımızca notaya alınmış, ton, ses genişliği, usul, şarkı sözleri ve donanım açısından incelenmiştir. Bu ele alınan şarkılardan ikisi örnek olarak aşağıda verilmiştir.

² Rom: Makedon Göçmenlerinde kendi aralarında müzisyenlere kullandıkları bir kelimedir.

³ Hora: Âdetsel ağızda hora terimi “horo” şeklinde telaffuz edilip, bilimsel çalışmalarda bu terim “hora” şeklinde kullanılmaktadır. (Aydın, 2002: 41)

Ceresna Se Od Koren

Makedon Halk Şarkısı:

Kaynak kişi: Valiit Çubukçu
Tarih: 08.01.2022

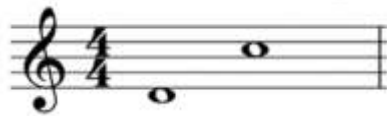
Notaya alan: Efe Çıraklar

CERESNA SE OD KOREN KORNESE
MOMA SE OD MAJKA DELESE
PROSTEVAJ MAJKO PROSTEVAJ
PROSTEDAJTE MILI RODNINI

DOSEGA SUM MAJKA SLUSALA
OTSEGA KE SLUSAM SVEKRVA
OTSEGA KE SLUSAM SVEKRVA
SVEKRVA SVEKRVA IATRVA

Şarkı adı : Ceresna Se Od Koren
Dizi : Major
Donanım : Ses genişliği

Ritim : 4/4
Ölçü sayısı : 14

Türkçe sözleri:

Evlenecek olan bir kızın, köklerinden ayrılarak yeni bir köke bağlanacağı yani evleneceği olan erkeğin ailesiyle yeni bir bağlılık kuracağı anlatılmaktadır. Şarkıda Evlendikten sonra Kayınvalide ve kayınpederinin sözünü dinleyeceği anlatılmaktadır. Gelin hüznüdür.

EDNO MALOJMAME

Kaynak kişi: Vahit Çubukçu

Makedon Halk Şarkısı

Notaya alan: Efe Çıraklar

Tarih: 08.01.2022

5
10
16
21
24

Söz...
ED NO
MA LOJ MO ME
ED NO MA LOJ MO ME
ED NO MALOJ MO ME BEZ MAJ KA OS TA NA
BEZ MAJ KA OS TA NA
NA

EDNO MALOJ MOME
BEZ MAJKA OSTANA

RASNA MI PORASNA
I ZA MAJKA PRASHA

TATE MILI TATE
KADE E MOJATA MAJKA

Şarkı adı : Edno Maloj Mame

Dizi : Major

Donanım Ses genişliği

Ritim : 7/8 (3+2+2)

Ölçü sayısı : 26

Türkçe sözleri: Öksüz bir çocuğun anne yakarışları anlatılmaktadır. Annenin yerini hiçbir şey dolduramadığı için çocuk babasından sürekli annesini dilemektedir.

5. SONUÇ

Makedonya, yaklaşık beş yüz yılı aşkın bir süre Osmanlı İmparatorluğunun himayesi altında kalmış, 1912-1913 yıllarındaki Balkan harbi ile birlikte, bu topraklarda hayatını sürdüren Türkler Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Gerçekleşen bu göçler cebri göçler kapsamındadır.

1952-1967 yılları arasında Manisa İli Yunusemre İlçesi Malta Mahallesi'ne yapılan göçlerin, yörede yapılan literatür inceleme ve kaynak kişi görüşmeleri sonucunda, serbest göç kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada alan araştırması kapsamında uygulanan gözlem ve görüşme teknikleri ile Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmenlerinin evlenme âdetleri ve müzik pratikleri incelenmiş ve Makedon göçmenlerinin kültürel kimliklerini idame ettirmelerinde düğün âdetlerinin ve müzik pratikleri, önemli olduğu için devam ettirilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmeleri ile gerçekleşen görsel ve işitsel kayıtlar neticesinde TRT Türk Müziği repertuarı ya da vb. güvenilir kaynaklarda tek bir kayda rastlanmamıştır. Bu nedenle düğünlerde çalınan müzikler, kaynak kişilerden derlenerek nota metinlerine aktarılmış, Türk müziği repertuarına kazandırılmaya çalışılmıştır.

Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmenlerinin çoğunluğu, âdet ve göreneklerini sürdürmeye çalışmaktadır. Makedon göçmenleri bilhassa müzik pratiklerini ve sözlü kültür ürünlerini evlenme ve evlenme öncesi aşamalarında uygulayarak onların nesiller boyunca aktarımını sağlamaya çalışmışlardır. Günümüzde Makedon göçmenlerinin geçmişteki evlenme âdetleri içerisinde yer alan giyim kuşamdan yemeklerine, müziklerine kadar pek çoğunu halen yaşatmaya devam ettirmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Ancak modern yaşamın getirdiği yenilikler ve teknolojik gelişmeler sonucunda evlenme aşamasında bazı âdetlerin değişime uğradığını da söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalar sonucunda evlenme aşamalarında tespit edilen devam eden uygulamalar ile değişime uğrayan uygulamalardan bazıları şöyledir;

Kız isteme sırasında görücü usulü ile evlenme artık yoktur, gençler birbirlerini bulup evlenmektedir. Aileler genç çiftin evlenmesini onayladıktan sonra erkek tarafı kız evine 3 kez değil 2 kez gider ve kız evinden dönerken geldikleri yoldan da evlerine gidebilirler. Yine kız istemede kayıvalidenin gelinine takacağı atkı ve bereketine inanılan içine demir para konmuş kırmızı elma günümüzde yapılmamaktadır.

Nişan merasiminde yapılacak masraflar günümüzde kız ve erkek tarafı olarak ortaklaşa yapılır. Gelenekte yapılan iki tarafın birbirine yaptığı selevler içindeki hediyelikler, yine tapani eşliğinde gerçekleşir. Fakat erkek evinin önünde oynanan horaya günümüzde gelin kız da katılır. Nişan gününü komşulara bildiren araçlar artık yoktur, onun yerini davetiye veya uzak yerlerdeki kişiler için mobil üzerinden yapılan aramalar almıştır. Nişanda kadın erkek ayrı ayrı değil, birlikte oturmaktadır.

Çeyiz serme âdetleri yine devam etmektedir; günümüzde evlenecek çiftler ekonomik özgürlüklerinden dolayı ayrı eve çıkacakları için çeyiz serme de çiftin kendi evlerinde olmaktadır. Bu nedenle de iki taraf da evin eşyalarını almaktadır. Kız tarafı, buzdolabı dışında evin bütün küçük ev aletlerini, beyaz eşyaları, mutfak eşyaları, oturma odası takımını çeyizinde getirirken, diğer eşyalar erkek tarafına aittir, perdeler ise ortak şekilde alınır. Önceden inanılan bätıl inançlar önemini kaybetmiştir; gelin düğünden önce oturacağı eve girebilmektedir.

Gelenekte yapılan kına merasimi ile günümüzde yapılan kına merasimi arasında çok fark yoktur. Sadece bazı âdetlerin ya uygulanmadığı ya da tamamen değiştiği görülmüştür. Örneğin; Kına günü kız evinde yenilen öğlen yemeği yere değil, masaya hazırlanır; gelin geçmiş zamanda olduğu gibi gece boyunca gremeyne yapmaz gelen davetlilerle beraber hora oynar gibi.

Düğün, gelenekte olduğu gibi sokakta değil, nişan gibi salonda yapılır. Gelin gelenekteki gibi evde değil kuaföre gider. Daha önce tapani eşliğinde faytona binip erkek evine giden gelin, bugün şehirde yaşamından ve ulaşımın daha rahat olmasından dolayı yine tapani eşliğinde arabaya biner. Gelinin evine girerken uğur getirmesi amacıyla yoluna koyulan postaki de baba evinde oturmayacağı için artık yapılmamaktadır. Sonuç olarak; Malta mahallesinde yaşayan Makedon göçmenlerinin evlenme aşamalarının bütününe bakıldığında, çeşitli etkenlerle değişimlerin olmasına rağmen evlenme âdetlerini sürdürdükleri, geleneğe bağlı kalarak kültürel kimliklerini korudukları ortaya çıkmaktadır.

Müzik açısından ise kendi müziklerini korudukları, şarkılarını Türkçe değil, kendi dillerinde söyledikleri tespit edilmiş; çalgılarda ise zaman zaman geleneği korumaya çalışsalar da günümüzde davul-zurnaya ek olarak ritimli klavye, perküsyon, saksafon ve trompet gibi çalgıların tapani grubu içinde yer aldığı görülmüştür.

Kaynakça

- Akbulak, E. (2006). *1980 Sonrası Çağdaş Türk Sanatı Üzerinden Kültürel Kimlik Çalışmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Akıncı, B., Nergiz, A., ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (1), 58-83.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Arat, Z. F. (1988). Democracy And Economic Development: Modernization Theory Revisited. *Comparative Politics*, 21 (1), 21-36.
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (Çev. Ayşe Tekin). (Birinci Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ateş D. (2011). *Türkiye’de Kültürel Kimlik Farkındalığı Yaratmada Bir Bilişim Sistemi Olarak Sosyal Ağların Rolü: Manav Türkleri Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, H. (2004). *Modernlik ile Postmodernlik Arasında Kamu Yönetimi, Modernlik ve Türkiye*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Bağce, H. E. (2004). Modernliğin Temelleri ve İkircikli Serüveni, Modernlik ve Modernleşme Sürecinde Türkiye, (Editör: Güngör Erdumlu), Babil Yayınları, Ankara, 5-59.
- Bahşioğlu, A. (2000). Kastamonu Merkez İlçede Düğün Aşamasında Çeyiz ile İlgili Uygulamalar, II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçlar Sempozyumu, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Bayraktar, Z. (2013). Balkanlarda Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 36, 223-234.
- Bulut, R. (2017). Eski Yugoslavya’yı Oluşturan Ülkeler ve Ekonomileri, *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 55, 38-41.
- Cevizci, E.Ş. (2007). *1950 Sonrası Türkiye’ye Makedonya’dan Göç Eden Vranofçalılar Üzerine Sosyo-kültürel Bir Kimlik İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Çayırılı, N. (2008). *Günümüz Makedonya Türkleri*. 05.12.2022 saat 10.00 tarihinde erişildi. (<http://www.turansam.org/makale.php?id=177>).
- Çetin, D (2019). *Kültürel Bir Grup Olarak Makedonya Göçmenleri: Çoklu-Kimlikler ve Aidiyetler (Manisa Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çıvgın, İ., Yardımcı, İ. (2007) *Sosyolojiye Giriş*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Dalbay, R. S. (2018). Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(31), 161-176.
- Duvarger, M. (2011) *Siyaset Sosyolojisi*. (Çev. Tekeli, Ş.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Eroğlu, E. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Normlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 299-308.
- Erol, A. (2009). *Müzik Üzerine Düşünmek* (Birinci Basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erol, A. (2009). *Popüler Müziği Anlamak* (Üçüncü Basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Fichter, J. (1996). *Sosyoloji Nedir*. (Çev. Çelebi, N). Ankara: Attila Kitabevi

- Fırat, O. C. (2020). *Kültür-Müzik İlişkisi Bağlamında Sinemada Çingene Kimliği: Transylvania Film Örneği*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Antalya.
- Gans, H. J. (2014). *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*. (Çev. İncirlioğlu, E. O.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gökalp, Z. (1997). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Güleç, C. (1992). *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi*. Ankara: Verso Yayınları.
- Günay, E. (2011). *Müzik Sosyolojisi, Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış* (İkinci Basım). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Güvenç, B. (2003). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hamzaoglu, Y. (2000). *Balkan Türklüğü*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Işık, L. (2003). *İzmir Makedon Türklerinde Profesyonel Müzisyenlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- İpek, N. (1999). *Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. (Otuzuncu basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kızılçelik, S. (1994). Postmodernizm: Modernlik Projesine Bir Başkaldırı. *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 30, 86-96.
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri Ve Olası Etkileri, *Yönetim Bilimleri Dergisi, Journal of Administrative Sciences*, 4(1), 148-178.
- Marshall, B., & Johnston, C. (2005). *France and the Americas, Culture, Politics, And History: a Multidisciplinary Encyclopedia*. Michigan: ABC-CLIO, Incorporated.
- Musai, M. (2004) *Balkan Müslümanlarında Din-Kimlik Bütünleşmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Okumuş, E. (2007) Modernleşme, Sekülerleşme ve Din. *Kamu Hukuku Arşivi KHUKA*,10, 1, 1-22
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. (2. Basım). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Özlem, K. (2011). Balkan Göçmenleri ve Türkiye’deki Siyasi Seçimler. 11.02.2022 tarihinde saat 20.14’ te <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari> adresinden erişildi.
- Şengül, G. (2016). İzmir’deki Makedonya Göçmenlerinde Tapani (Bando) Geleneği. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, 9, 73-89.
- Şiyak, İ (2015). *Rumeli Dedikleri*. Manisa: Akhisar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Tazegül, M. (2005). *Modernleşme Sürecinde Türkiye*. (Birinci Basım). İstanbul: Babil Yayınları.
- Timothy, R. (2002). *Garland The Encyclopedia of World Music Europe*. Macedonia, Bulgaria.
- Turan, Ö. (1996). Makedonya’da Türk Varlığı ve Türk Kültürü. *Bilig*, 3, 21-32 .
- Uzun, H. (2012) *İslami Uyanış, Çoklu Modernlik ve Popüler Kültür Bağlamında Mevlevi Semasının Dönüşümü: Afyonkarahisar Örnek Olayı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Varlı, V. Ö. (2007). *Kültürel Kimliğin Değişim-Oluşum Süreci-Sürecin Kadın Kimliği ve Müziğine Yansıması. Afyon, Trabzon, Kıbrıs, İstanbul Örneklemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.